

Tarptautinė socialinio tyrimo programa: kas, kur, kada ir kaip?

Algis Krupavičius

Vytauto Didžiojo ir Kauno technologijos universitetai

*Lietuvos sociologų draugijos metinė konferencija
„Rizika ir netikrumas pokyčių visuomenėse“*

Kaunas, 2015.11.13

Lietuvos mokslo tarybos projektas „Tarptautinė socialinio tyrimo programa: pilietiškumo, darbo ir socialinės gerovės vertinimai Lietuvoje“ (MIP-082/2014)

Tarptautinė socialinio tyrimo programa (TSTP): kas tai?

- TSTP – tai testinis kasmetinis tarptautinis socialinis tyrimas skirtas analizuoti šiuolaikinių visuomenių nuostatas, požiūrius, elgseną.
- Tarptautinė socialinio tyrimo programa buvo viena pirmųjų kuriant ir vystant metodologiškai sudėtingas masinės apklausas visame pasaulyje.
- TSTP 1984 m. buvo pradėta penkiose šalyse, o dabar apima beveik 50 valstybių penkiuose žemynuose, kur vykdomos identiškos atsitiktinės atrankos apklausos.
- TSTP duomenys ar jos metodologijos aprašymai yra paskelbti keliuose tūkstančiuose įvairių publikacijų.
- Žr. plačiau: Max Haller, Roger Jowell, Tom W. Smith (eds.). 2009. *The International Social Survey Programme 1984-2009: Charting the Globe*. Oxford, New York: Routledge. Taip pat www.issp.org

TSTP: iš kur?

- Genov N. (1991) yra pastebėjęs, kad “**sociologijos internacionalizacija yra neužbaigta sociologijos klasikų darbotvarkė. Ji yra dabarties ir ateities sociologų tikslas**” (“Internationalization of sociology: the unfinished agenda”. Current Sociology 39)
- TSTP yra vienoje gretoje su kitais panašiais tarptautiniais socialiniais tyrimais kaip Almond ir Verba pilietinė kultūra, Europos ir pasaulio vertybių studija, lyginamoji rinkimų sistemų studija etc.
- TSTP inspiravo **keturi socialinių tyrimų centrai ir jų tyrimai:**
- Apklausų, metodų ir analizės centro (Zentrum für Umfragen, Methoden, und Analysen, ZUMA) Manheime ALLBUS (Allgemeinen Bevölkerungsumfragen der Socialwissenschaften) tyrimas vykdytas nuo 1980 m.;
- Nacionalinio nuomonės tyrimų centro (National Opinion Research Center, NORC) Čikagoje Bendrasis socialinis tyrimas (GSS) atliekamas nuo 1972 m.; dar 1982 m. ZUMA ir NORC paskyrė po nedidelį ALLBUS ir GSS dalį bendriems klausimams apie darbinės vertybes, reikšmingas gyvenimo sritis, abortus ir feminizmą.
- 1983 m. pabaigoje Socialiniai ir bendruomenės planavimo tyrimai (Social and Community Planning Research, SCPR) Londone inicijavo socialinių tyrimų seriją- British Social Attitudes Survey (BSA).
- Socialinių mokslų tyrimų mokykla (Research School of Social Sciences, RSSH) Australijos nacionaliniame universitete (ANU) vykdžiusi nacionalines socialinių mokslų apklausas (National Social Science Surveys) nuo 1984 m.
- Ir vardai, kuriuos reikia prisiminti: **James Davis** (Harvardas ir GSS), **Roger Jowell** (SCPR), **Tom W. Smith** (NORC), **Max Haller** (ZUMA) ir **Jonathan Kelley** (ANU).

TSTP: kam?

- ZUMA, NORC, SCPR ir RSSH 1984 m. įkūrė TSTP numatydami **keturis tikslus**:
  - 1) bendrai kurti aktualius modulius svarbiausiose socialinių mokslų srityse,
  - 2) papildyti savo modulius 15 min. priedu įprastose nacionalinėse apklausose (ar specialia apklausa, jei reikėtų),
  - 3) įtraukti bendrus pagrindinius kintamuosius (background variables), ir
  - 4) suteikti kaip galima greičiau prieigą prie duomenų socialinių mokslų bendruomenei.
- Kiekviena organizacija pati dengė tyrimų kaštus, o duomenis archyvavo Zentralarchiv für Empirische Sozialforschung Kelne.

TSTP geografija: kur?

- Nuo 1984 m. TSTP dalyvavo 53 šalys. Pagal tiriamų pasaulio gyventojų skaičių tarptautinė socialinio tyrimo programa apima daugiau nei pusę visų planetos gyventojų, nes ji vykdoma tokiose šalyse, kaip Kinija, Indija, JAV, Rusija, Japonija, Meksika, Filipinai arba daugiausiai gyventojų turinčiose pasaulio visuomenėse.
- Kai kurios šalys vykdė modulius prieš tapdamos TSTP narėmis (pvz., Lenkija 1987 m., Šveicarija 1987 ir 1993 m.).

International Social Survey Programme 2008

ISSP

ISSP

International Social Survey Programme

TSTP organizacija: kokia?

- TSTP yra kolegiali, demokratiška ir save finansuojanti asociacija.
- Svarbiausias jos institutas yra kasmetinė Generalinė Asamblėja, kurios nariai lygiomis teisėmis priima sprendimus dėl tyrimų modulių bendru sutarimu ar daugumos balsais.
- Jos konstitucija yra “Darbo principai”.
- TSTP veiklą koordinuoja Sekretoriatas. Jis skiriamas 3 metams ir ne daugiau 2 kadencijoms iš eilės. 1985- 1991 m. jis veikė Didžiojoje Britanijoje, 1991- 1997 m. Vokietijoje, 1997- 2003 m. JAV, 2003- 2009 m. Norvegijoje, 2009- 2015 m. Izraelyje, o nuo 2015 m. vėl Vokietijoje.
- Nuolatinis komitetas sudarytas iš Sekretoriato ir kitų 5 šalių koordinuoja programos veiklą tarp asamblėjų.

TSTP organizacija: kaip?

- Šiandien TSTP sudaro:
- Šalys- narės (balsavimo teises įgyja po pirmosios GA, kurioje dalyvauja, o narystės netenkama, jei 2 metus iš eilės nevykdomas tyrimas),
- Sekretoriatas: GESIS-Leibniz Institute for the Social Sciences,
- Nuolatinis komitetas veikiantis tarp asamblėjų,
- TSTP archyvas,
- TSTP specializuotos grupės (demografijos, neatsakomumo, vertimų, apklausos būdų, svorių),
- Modulių rengimo grupės (ne mažiau 2 vienu metu),
- Metodologijos komitetas (pirmininkauja Šveicarija).

Modus operandi (1): kasmetiniai TSTP moduliai

- Kasmetiniai moduliai yra kuriami trejus metus:
- GA pateikiamas naujo ar kartotinio modulio pasiūlymas,
- Sudaroma 6 šalių modulio rengimo grupė (LT rengė “Valdžios vaidmens” modulį 2016 m. tyrimui),
- Kitų metų plenariniame GA posėdyje rengimo grupė pateikia modulio temas ir jų matavimo siūlymus, kurie suranguojami pagal prioritetus GA balsavime,
- Rengimo grupė parengia modulį ir atlieka bandomąjį tyrimą, o prieš kasmetinę GA programos nariams pateikia 60-ies elementų klausimyną,
- Antroji kasmetinė GA peržiūri pirminį klausimyną ir jį patvirtina balsavimu.
- Kitais metais modulis yra vykdomas TSTP valstybėse- narėse.

Modus operandi (2): TSTP modulių (12) temos

- Tarptautinė socialinio tyrimo programa kasmetinėms apklausoms renka skirtingas temas. Tačiau jos yra pakartojamos maždaug kas 7- 10 metų, bet kai kurios temos dėl savo socialinės reikšmės yra kartojamos dažniau nei likusios. Antai socialinės nelygybės tema apklausos arba tiksliau modulis buvo vykdomas jau keturis kartus, t.y. 1987, 1992, 1999 ir 2009 metais. Kaip tik nuo socialinės nelygybės modulio Tarptautinė socialinio tyrimo programa buvo pradėta įgyvendinti ir Lietuvoje. Kitas itin aktualus šios programos modulis yra valdžios vaidmuo. Nuo jo, apskritai, 1985 m. prasidėjo TSTP istorija, o po to jis buvo kartojamas 1990, 1996 ir 2006 metais ir vėl bus vykdomas 2016 metais.
- Valdžios vaidmuo (1985, 1990, 1996, 2006, **2016**);
- Socialiniai tinklai ir paramos sistemos (1986);
- Socialinė nelygybė (1987, 1992, 1999, 2009);
- Šeima ir kintantys lyčių vaidmenys (1988, 1994, 2002, 2012);
- Darbo orientacijos (1989, 1997, 2005, **2015**);
- Religija (1991, 1998, 2008);
- Aplinka (1993, 2000, 2010);
- Tautinis tapatumas (1995, 2003, 2013);
- Socialiniai tinklai (2001);
- Pilietybė (2004, 2014);
- Laisvalaikis ir sportas (2007);
- Sveikata (2011): naujas modulis apie sveikatą ir sveikatos politiką.
- **Ateityje numatomos modulių temos:**
- 2017 m. Socialiniai tinklai
- 2018 m. Religija

Modus operandi (3): TSTP duomenys

- Kiekviena šalis vykdo nacionalinį tyrimą.
- Nacionaliniai duomenys yra surenkami į centrinį TSTP Duomenų archyvą (šiuo metu, GESIS Vokietijoje), kur jie sujungiami į integruotą duomenų laikmeną:
<http://www.gesis.org/en/issp/home/>.
- Duomenų sujungimą į tarpnacionalinį duomenų rinkinį vykdo Zentralarchiv für Empirische Sozialforschung (ZA) bendradarbiaujant su Analisis Sociologicos, Economicos y Politicos Ispanijoje.
- Duomenų archyve taip pat saugomi klausimynai nacionalinėmis kalbomis, informacija apie tyrimo dizainą ir kita nacionalinė dokumentacija.
- TSTP Metodologijos komitetui kiekviena šalis siunčia užpildytą Tyrimo stebėsenos klausimyną, kuriame renkama metodologinė informacija apie įvairius nacionalinių apklausų aspektus: imties aprėptį, vertimo procedūras, apklausių mokymą, atsakiusiųjų procentą, duomenų valymą ir pan.
- Visi tyrimo duomenys ir dokumentacija yra laisvai prieinama akademinėi bendruomenei.
- 1985 – 2014 m. modulių duomenys yra ZA, taip pat kituose nacionaliniuose archyvuose kaip UKDA, ICPSR. Lietuvos mokslininkai gali naudotis prieiga per LiDA.

Modus operandi (4): TSTP rezultatų sklaida

- TSTP publikacijos, kuriose analizuojami programos tyrimų duomenys ar jos metodologija apima beveik beveik 6000 leidinių. Jas galima rasti:
<http://issp.org/page.php?pageId=150>
- Kadangi TSTP buvo viena iš tarptautinių socialinių tyrimų pradininkų, kurias inicijavo patys mokslininkai, tai jos *modus operandi* patirtys šiandien naudojamos kituose socialiniuose tyrimuose, pavyzdžiui, kaip Europos socialinis tyrimas.

Papildomos TSTP stiprybės

- Lyginant su kitais panašaus pobūdžio tarptautiniais socialiniais tyrimais, yra:
  - a) platus temų spektras (nuo socialinės nelygybės iki rekreacijos bei poilsio),
  - b) tarptautinis palyginamumas pasaulio mastu,
  - c) kartotinumai laike, nes apklausos vykdomos kasmet ir jų temos reguliariai kartojamos, bet kartojimo laikotarpiai ilgėja.
- Palyginamumas tyrimuose yra erdvėje ir laike.
- Kartotiniai klausimų moduliai atvėrė laiko dimensiją TSTP tyrimų duomenų analizėje. Tyrėjai dabar gali palyginti ne tik šalis ir patikrinti, ar tokie patys modeliai tinka skirtingose kultūrose, bet ir ieškoti tarptautinių tendencijų bei žiūrėti ar paraleliniai socialinės kaitos procesai apima daugelį šalių.
- Be to bendradarbiavimas tarp TSTP narių yra tęstinis, o ne projektinis procesas.

